

N:o 96.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående rätt för ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium och högre lärarinneseminariet att för erhållande af pension tillgodoräkna sig viss tjänstgöring vid enskildt läroverk; gifven Stockholms slott den 8 mars 1907.

Under åberopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva, att ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium och högre lärarinneseminariet må för rätt till pension tillgodoräkna sig intill tio år af den tid, han eller hon, efter fullgörandet af de för behörighet till sådan tjänst erforderliga prof, vid enskildt läroverk med nit och skicklighet bestridt tjänstgöring, till omfattningen motsvarande, i fråga om lärare, den tjänstgöring, som åligger rektor eller ämneslärare vid allmänt läroverk, och, i fråga om lärarinna, den tjänstgöring, som åligger första lärarinna eller ämneslärarinna vid statens samskolor, under förutsättning:

dels beträffande tjänstgöring efter ingången af år 1908:

att Kungl. Maj:t på ansökning af vederbörande skolföreståndare eller skolstyrelse medgifvit lärarpersonalen vid det läroverk, där tjänstgöringen fullgjorts, sådan rätt att räkna tjänstår för erhållande af pension;

dels ock beträffande tjänstgöring före ingången af år 1908:

att Kungl. Maj:t på ansökning af vederbörande lärare eller lärarinna finner sådan rätt att räkna tjänstår för erhållande af pension böra medgifvas sökanden.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF.

Hugo Hammar skjöld.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1907.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: TINGSTEN,

ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
DYRSSEN,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
JUHLIN,
SWARTZ.

Departementschefen, statsrådet Hammarskjöld anförde:

»Med anledning af en hos Kungl. Maj:t gjord ansökning om höjning af anslaget till understöd åt enskilda läroverk m. m. anbefalldes Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 31 mars 1905 öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, bland annat, att undersöka, huruvida och under hvilka villkor föreståndare och lärare vid enskilda läroverk borde tillerkännas rätt att vid öfvergång till allmänt läroverk för pension räkna sig till goda den tid, de tjänstgjort vid enskildt läroverk, samt att, sedan utredning i nämnda hänseende blifvit verkställd, till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag härutinnan, hvartill utredningen gifve anledning.

Ang. rätt för ordinarie ämneslärare och ämneslärrinna vid vissa läroanstalter att för erhållande af pension tillgodoräkna sig viss tjänstgöring vid enskildt läroverk.

Uti underdånig skrifvelse den 28 september 1906, rörande anslag för de allmänna läroverken och andra under öfverstyrelsens inseende ställda

läroanstalter, har nu öfverstyrelsen förebragt den begärda utredningen och framlagt förslag i ämnet, för hvilken utredning och hvilket förslag jag nu ber att få redogöra.

Öfverstyrelsen erinrar därvid till en början, hurusom i två motioner vid 1905 års Riksdag framställning gjorts därom, att Riksdagen måtte medgifva föreståndare och föreståndarinnor, lärare och lärarinnor vid sådant högre läroverk, som förberedde till studentexamen och förty stode under offentlig kontroll, rätt att, såvida de uppfyllde villkoren för befordran till allmänt läroverk eller af stat och kommun gemensamt underhållen samskola och hade tjänstgöring motsvarande den, som ålåg rektor eller föreståndarinna, lärare eller lärarinna vid allmänt läroverk, efter eventuell öfvergång till sådan läroanstalt, för pension räkna sig till godo den tid, de tjänstgjort vid enskildt läroverk; att rörande detta förslag statsutskottet yttrat, att förslaget torde vara förtjänt af beaktande, men att utskottet likväl ansåge sig icke kunna tillstyrka detsamma, enär, därest ifrågasättande rättighet skulle tillerkännas de lärare vid högre allmänna läroverk och samskolor, hvilka förut tjänstgjort vid enskilda högre läroverk, som förberedde till studentexamen, det antagligen skulle komma att ifrågasättas, huruvida samma rättighet skäligen skulle kunna förvägras dem, som förut haft tjänstgöring vid andra af staten understödda och under dess kontroll ställda skolor, samt frågan sålunda hade en icke ringa ekonomisk räckvidd och lämpligen syntes böra i sin helhet på en gång utredas och afgöras; samt att Riksdagen fattat sitt beslut i enlighet med utskottets berörda hemställan.

Härefter anför öfverstyrelsen följande:

Enligt gällande läroverksstadga räknades tjänstgöring vid enskilda läroanstalter i vissa afseenden lika med tjänstgöring vid allmänt läroverk. Öfverstyrelsen syftade härvid dels på § 179 punkt 8) af läroverksstadgan, hvarigenom bestämdes, att den tvååriga tjänstgöring af viss art, som numera vore föreskrifven såsom kompetensvillkor för att kunna till ordinarie lärartjänst utnännas, kunde fullgöras vid allmänt läroverk eller annan under öfverstyrelsens inseende ställd läroanstalt eller vid folkskoleseminarium, dels också på § 183 mom. 2 b), hvarigenom föreskrefves, att vid upprättande af förslag rörande tillsättning af lärartjänst skulle såsom befodringsgrund gälla längden af väl vitsordad tjänstgöring vid sådan läroanstalt, som nyss omförmälts. I detta sammanhang borde också erinras därom, att under åren 1874 till och med 1904 tjänstgöring vid enskilda läroverk under vissa villkor äfven i det viktiga afseendet varit likställd med tjänstgöring vid de allmänna läroverken, att den fått tillgodoräknas för lönetur. Denna lönetursrätt hade visserligen i samband med den nya

löneregleringen borttagits för lärare vid enskilda läroverk, men då den samtidigt borttagits äfven för lärarna vid de allmänna läroverken, hade därigenom ingen rubbning medförts i den principiella likställigheten af tjänstgöring vid enskilda och allmänna läroverk.

Det syntes sålunda med skäl kunna göras gällande, att den likställighet mellan tjänstgöring vid enskildt och allmänt läroverk, hvilken, enligt hvad förut sagts, för närvarande i visst afseende funnes stadgad, och hvilken dels innebure ett erkännande däraf, att erfarenhet, vunnen vid tjänstgöring i enskilda skolor, vore af betydelse för kommande tjänstgöring vid allmänna läroverk, dels också vore att betrakta såsom ett värdefullt stöd, gifvet af staten åt de enskilda läroverken, såsom en konsekvens borde medföra likställighet äfven i nu ifrågakvarande afseende, nämligen för beräkning af pension.

Härvid torde äfven böra tagas i betraktande, att de allmänna läroverkens egen fördel vore närmare förbunden med berörda pensionsrätt för de enskilda läroverkens lärare än med andra rättigheter, som hittills beviljats. I fall en sådan rätt icke medgåfves, finge mången gång de allmänna läroverken mottaga redan till åren komna lärare, hvilka förbrukat sin bästa kraft i de enskilda läroverkens tjänst — och, då tjänsteåldern hade mycket att betyda vid befordringar, funnes i många fall ingen möjlighet att utestänga dem, äfven då detta kunde vara önskligt — för att sedan, enär dessa lärare icke vore berättigade till pension vid normal ålder, nödgas bibehålla dem i tjänst icke sällan många år utöfver nämnda ålder eller, i händelse ålderdomssvagheter eller sjukdom hindrade dem att tjänstgöra, ersätta dem genom vikarier, ofta med särskild kostnad för statsverket.

Det syntes häraf framgå, att den ifrågasatta rätten, som tydligen vore mycket värdefull såväl för vederbörande lärare själfva som, med hänsyn till möjligheterna att vinna kompetenta lärarkrafter, för de enskilda läroverken, vore önskvärd äfven med hänsyn till de allmänna läroverken.

I förutberörda motioner hade det varit fråga om tillgodoräknande för pension af tjänstgöring endast vid sådana enskilda läroverk, som förberedde till studentexamen. Det funnes emellertid knappast något skäl, hvarför nämnda läroverk i detta afseende skulle gynnas framför andra enskilda läroverk, vid hvilka tjänstgöring motsvarande den vid de allmänna läroverken äfvenledes förekomme. Häraf framginge, såsom också framhållits såväl i statsutskottets yttrande som vid diskussionen i Riksdagen, att den väckta frågan hade en icke obetydlig räckvidd. Det förhölle sig visserligen så, att hittills endast ett ganska ringa antal lärare, som utnämnts till innehafvare af ordinarie tjänster vid allmänt läroverk, därförut

men efter vunen behörighet till adjunkts- eller lektorstjänst haft en tjänstgöring af sådan art, att den kunde ifrågakomma att räknas till godo för pension. I fråga om de enskilda läroverk, som åtnjutit understöd från anslaget till understöd åt enskilda läroverk samt seminariekurser för utbildande af lärarinnor, hade antalet sådana lärare under läsåren 1894—1904 icke uppgått till 20. Då till de nämnda läroverken de hörde, som visade den största öfverensstämmelsen med statsläroverken, och då vid det stora flertalet högre flickskolor manliga kompetenta lärare icke vore fast anställda, kunde den totala siffran af eventuellt pensionsberättigade för samtliga enskilda läroverk icke mycket öfverstiga den nämnda.

Enär det för frågans bedömande kunde synas hafva betydelse, ville öfverstyrelsen äfven påpeka, att hela antalet manliga ämneslärare med behörighet att söka ordinarie lärartjänst vid de allmänna läroverken, som under läsåret 1905—1906 med en tjänstgöring, motsvarande rektors, lektors eller adjunkts, hade anställning vid enskilda läroverk, icke uppgått till 40.

Det vore emellertid tydligt, att denna siffra, i likhet med den förut anförda, icke kunde läggas till grund för någon beräkning gällande framtiden med afseende på den fråga, som föreläge. Å ena sidan vore det nämligen endast en del, och det låte sig svårigen beräkna, hur stor del af de förutnämnda lärarna, som någonsin komme att öfvergå till statsläroverken; å andra sidan vore det att vänta, att den pågående nyorganisationen af läroverken, hvarvid särskildt vore att tänka på den sannolikt förestående utvidgningen af en del enskilda samskolor till sexklassiga, skulle medföra en ökning af antalet manliga lärare, som med full tjänstgöring vunne anställning i enskilda skolor.

Härtill komme vidare, att motsvarande rätt till pensionsberäkning icke skäligen torde kunna förvägras de ordinarie ämneslärarinnorna vid statens samskolor, af hvilka säkerligen många, till en början troligen flertalet, före utnämningen skulle hafva ett större eller mindre antal tjänstår vid enskilda läroverk. Någon tillförlitlig beräkning i detta afseende kunde för närvarande, då på detta område ännu all erfarenhet saknades, icke utföras, men man komme till ett öfre gränsvärde, om man betänkte, att hela antalet af statens samskolor för närvarande utgjorde 19, samt att antalet ämneslärarinnor vid hvarje sådan skola, sedan den i enlighet med den fastställda organisationsplanen blifvit sexklassig, komme att utgöra 3.

En utsträckning af rätten att för framtida pension tillgodoräkna tjänstgöring vid enskilda läroverk äfven till öfningslärare ansåge sig öfverstyrelsen för närvarande icke böra ifrågasätta, enär dessa lärares ställning

vid läroverken åtminstone ännu icke ägde samma grad af fasthet och beständhet som ämneslärarnas, hvarför de förutsättningar, under hvilka deras tjänstgöring vid enskilda skolor skäligen kunde läggas till grund för pensionsrätt, för närvarande syntes svåra att fastställa.

Af det anförda torde framgå, å ena sidan att antalet ämneslärare och lärarinnor, hvilka skulle erhålla den ifrågasatta pensionsrätten för ett större eller mindre antal tjänstår, icke vore obetydligt, men också å andra sidan att det icke vore fråga om mycket stora tal.

Ehuru öfverstyrelsen, i enlighet med det förut yttrade, vore af den mening, att ifrågavarande pensionsrätt icke borde begränsas till läroverk med dimissionsrätt till mogenhetsexamen, syntes den icke heller utan vidare böra gifvas åt alla läroverk, icke heller åt alla, hvilka, på den grund att de åtnjöte statsunderstöd eller af andra anledningar, vore ställda under öfverstyrelsens inseende. Såsom villkor syntes böra fordras, att skolan uppnått en viss, icke allt för ringa grad af utveckling. Med afseende härå tänkte sig öfverstyrelsen, att ifrågavarande pensionsrätt borde beviljas, förutom åt de enskilda läroverk, som ägde dimissionsrätt till mogenhetsexamen, äfven åt dem, som framdeles erhöle rättighet att anställa realskolexamen. Rörande dessa båda slag af läroverk kunde det förväntas, att deras organisation, undervisningsmetoder o. s. v. blifvit tagna i ompröfning i samband med frågan om beviljande af dimissionsrätt. Det komme emellertid säkerligen alltid att finnas läroverk, och det vore i hög grad önskligt, att sådana funnes, hvilka såsom slutmål uppställde hvarken studentexamen eller realskolexamen. Intet skäl funnes att förvägra dessa läroverk samma rätt som de öfriga, nämligen ifall de uppnått motsvarande utveckling. Då det emellertid syntes svårt att beträffande sådana läroverk uppställa någon bestämd norm, ansåge öfverstyrelsen, att afgörandet däraf, huruvida tjänstgöring vid ett dylikt läroverk borde medföra pensionsrätt, för hvarje särskildt fall borde prövas och afgöras af Kun. Maj:t.

I fråga om den tid af tjänstgöring vid enskildt läroverk, som för pensionsrätt borde få tillgodoräknas, ansåge öfverstyrelsen en fast begränsning nödig. Det vore önskligt, att en lärare, hvilken, efter att i yngre år hafve ägnat sig åt arbete i de enskilda läroverkens tjänst, sedermera öfverginge till de allmänna läroverken, gjorde detta någorlunda tidigt. För att i någon mån verka i denna riktning syntes den bestämmelsen lämplig, att af tjänstgöring vid enskildt läroverk i intet fall finge för pension tillgodoräknas längre tid än 10 år. Öfverstyrelsen tilläte sig härvid erinra därom, att ifråga om den lönetursrätt, som tidigare varit dylika lärare medgifven, gällde samma tidsbegränsning.

Med afseende på vederbörande lärares kompetens samt arten af den tjänstgöring, som finge för pensionen beräknas, förmenade öfverstyrelsen, att följande bestämmelser borde fastställas. Läraren borde hafva fullgjort alla villkor för att kunna utnämnas till ordinarie adjunkt eller lektor vid allmänt läroverk, och hans tjänstgöring borde till omfattningen hafva motsvarat den, som åläge adjunkt, lektor eller rektor, samt vara fullgjord i klasser öfver de förberedande. Visserligen gällde det förstnämnda villkoret icke i fråga om extraordinarie lärare vid de allmänna läroverken, hvilkas tjänstgöring finge tillgodoräknas för pension, vare sig de fullgjort villkoren för kompetens eller ej. Härvid vore emellertid att märka, att såsom normalt borde anses, att *alla* lärare vid de allmänna läroverken ägde den nämnda kompetensen, ehuru i tider af lärarbrist icke kompetenta lärare i ganska många fall måst förordnas till extra lärare eller vikarier.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställde öfverstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att lärare, hvilken, efter vunnen behörighet till adjunks- eller lektorstjänst vid allmänt läroverk, vid enskildt läroverk, som erhållit rätt att anställa mogenhets-examen eller realskolexamen, eller som eljest på grund af särskild ansökning af Kungl. Maj:t förklarats i det afseende, hvarom nu vore fråga, med sådant läroverk likställdt, med nit och skicklighet fullgjort tjänstgöring väsentligen lika med adjunks, lektors eller rektors vid allmänt läroverk, finge, därest han utnämndes till sådan tjänst, under de ytterligare villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva, för pension räkna sig till godo sådan tjänstgöring vid enskildt läroverk, dock att i intet fall den tid, som för pension tillgodoräknades, finge öfverstiga 10 år.

På grund af nådig remiss har statskontoret den 24 januari 1907 uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid anført, bland annat, följande:

Visserligen innebure det af öfverstyrelsen framställda förslaget en afvikelse såväl från hittills följda allmänna regler för tjänstårsberäkning för erhållande af statspension, som ock från stadgandet i 17 § af det för Riksdagen nu framlagda förslaget till lag angående civila tjänstinnehafvares rätt till pension. Men de skäl, som talade för den ifrågasatta undantagsbestämmelsen, vore enligt statskontorets mening af den vikt, att de uppvägte de betänkligheter, som förslaget ur nyssnämnda synpunkt onekligen vore ägnadt att väcka.

Att den verksamhet, som utöfvades af de personer, hvilka vid de enskilda läroverken handhade ungdomens uppfostran och undervisning, vore för det allmänna af ungefär samma betydelse som de vid statens läroverk anställda lärarnas, torde vara obestriddigt, liksom ock att staten hade ett

direkt ekonomiskt intresse af att sådana enskilda läroverk funnes, då nämligen eljest de allmänna läroverken måste i motsvarande mån ökas och utvidgas. Detta förhållande, som knappast torde äga sin motsvarighet på något annat område af privat verksamhet, måste onekligen göra det för staten angeläget att på lämpligt sätt understödja de enskilda läroverken. Sådant understöd hade också af statsmakterna lämnats såväl genom direkta penninganslag som ock genom beviljande åt de enskilda läroverken af vissa förmåner, hvaraf i detta sammanhang torde böra särskildt framhållas den rätt till lönetursberäkning vid öfvergång till allmänt läroverk, som en längre tid under vissa villkor åtnjutits af lärare vid enskilda läroverk. Att vid den nya löneregleringens genomförande denna rätt ansetts böra bortfalla i sammanhang med borttagandet af de extra ordinarie lärarnas lönetursrätt torde ur den synpunkt, hvarom nu vore fråga, ej hafva synnerlig betydelse.

Den nu ifrågasatta rätten till tjänstårsberäkning syntes statskontoret vara på samma gång påkallad af billig hänsyn till det för det allmänna gagneliga arbete, som vederbörande lärare nedlagt äfven under sin tjänstgöring vid enskildt läroverk, som äfven en lämplig och ur kostnadssynpunkt ej särdeles betungande form för understöd från statens sida åt de enskilda läroverken.

Det skäl, som af öfverstyrelsen anförts, för att det ifrågasatta medgifvandet vore önskvärdt äfven med hänsyn till de allmänna läroverkens bästa, torde ock äga betydelse så till vida, att lärare, som på grund af felande antal tjänstår ej vore berättigad till hel pension vid 65 års ålder, förmodligen af billighetsskäl komme att tillåtas att i tjänsten kvarstå till fyllda 70 år.

Den af öfverstyrelsen föreslagna begränsningen af ifrågasatt rätt till högst 10 år, hvilken torde väsentligen förebygga faran för att lärare vid alltför framskriden ålder och hufvudsakligen i syfte att vinna pensionsrätt skulle söka öfvergång från enskildt till allmänt läroverk, syntes vara lämpligen afvägd; och med afseende å nyssnämnda omständighet torde icke heller någon skyldighet för vederbörande att erlægga retroaktiva pensionsavgifter behöfva ifrågasättas.

Emellertid syntes det statskontoret, som om rättvisa och billighet kräfde, dels att den föreslagna tjänstårsberäkningen borde få tillämpas, äfven om vederbörande vunnit befordran till folkskoleseminarium eller högre lärarinneseminariet, dels ock att den nya bestämmelsen borde gälla äfven för de lärare, som redan erhållit tjänst vid någon af statens ifrågasatt läroanstalter, efter att förut hafva tjänstgjort vid enskildt läroverk, hvilket ändamål kunde vinnas genom en enkel redaktionsförändring.

Frågan huruvida tjänstgöring vid enskildt läroverk varit sådan, att den enligt det framställda förslaget borde få tillgodoräknas för pensionsrätt, borde naturligtvis, såsom öfverstyrelsen framhållit, pröfvas af Kungl. Maj:t i hvarje särskildt fall, hvilken pröfning torde böra ske, först då frågan om vederbörandes pensionering föreläge; och torde härvid knappast några sådana »ytterligare villkor», som i öfverstyrelsens hemställan omförmäldes, vara erforderliga.

Statskontoret hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att lärare, hvilken, efter vunnen behörighet till adjunkts- eller lektorstjänst vid allmänt läroverk, vid enskildt läroverk, som erhållit rätt att anställa mogenhetsexamen eller realskollexamen, eller som eljest på grund af särskild ansökning af Kungl. Maj:t förklarats i det afseende, hvarom nu vore fråga, med sådant läroverk likställt, med nit och skicklighet fullgjort tjänstgöring väsentligen lika med adjunkts, lektors eller rektors vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller högre lärarinneseminariet, finge, därest han redan utnämnts eller hädanefter blefve utnämnd till tjänst af motsvarande eller lägre grad vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller högre lärarinneseminariet, efter Kungl. Maj:ts pröfning för rätt till pension räkna sig till godo sådan tjänstgöringstid vid enskildt läroverk intill högst 10 år.

Statskontorets utlåtande var emellertid icke enhälligt. Från beslutet var nämligen föredraganden, statskommisarien Sylvan skiljaktig och afstyrkte öfverstyrelsens förslag. Han framhöll, att förslaget innebure en afvikelse såväl från hittills tillämpade regler för tjänstårsberäkning i berörda hänseende som ock från de grunder för sådan tjänstårsberäkning, hvilka innehölles i omförmälda, af Kungl. Maj:t för Riksdagen framlagda förslag till pensionslag, samt att det fördenskull erfordrades synnerligen viktiga skäl, för att en undantagslagstifning, sådan som den här ifrågasatta, borde komma till stånd. De af öfverstyrelsen åberopade bestämmelserna i läroverksstadgan innebure, enligt reservantens åsikt, icke giltig grund för det ytterligare medgifvande till förmån för de vid enskilda läroverk anställda lärare, som nu föreslagits af öfverstyrelsen. Och genom de i nyssberörda förslag till pensionslag inrymda stadganden om skyldighet för tjänstinnehafvare, som uppnått den för rätt till hel pension stadgade lefnadåldern, att afgå från tjänsten, oafsedt om tjänstårens antal då medgäfvde förmånen af hel pension eller ej, finge i det väsentliga anses undanröjd den af öfverstyrelsen uttalade farhågan, att de allmänna läroverken skulle nödgas bibehålla otjänstbara lärare utöfver den normala pensionsåldern.

Såsom framgår af myndigheternas utlåtanden i ärendet, hafva skäl anförts såväl för som mot ifrågavarande förslag, att tjänstgöring vid enskildt läroverk skall för lärare, som befordras till ordinarie tjänst vid allmänt läroverk, under vissa villkor få räknas såsom tjänstår för erhållande af statspension. Det torde vara riktigt, såsom reservanten hos statskontoret erinrat, att det af öfverstyrelsen anförda skälet, att genom öfverstyrelsens förslag läroverken skulle befrias från olägenheten att få behålla uttjänta lärare utöfver pensionsåldern, bortfallit genom de af reservanten återopade stadganden i omförmälda förslag till pensionslag. Dessa stadganden om skyldighet att vid pensionsåldern afgå med s. k. afkortad pension kunna emellertid från en annan synpunkt återopas som stöd för öfverstyrelsens förslag. Enligt berörda stadganden skulle nämligen en lärare, som vid exempelvis 40 års ålder öfvergår från enskildt läroverk till ordinarie anställning vid allmänt läroverk, få vid afsked efter uppnådda 65 års ålder såsom pension uppbära högst $\frac{25}{35}$ af det för tjänsten stadgade högsta pensionsbeloppet d. v. s. för adjunkt 2,429 kronor i stället för 3,400 kronor och för lektor 2,857 kronor i stället för 4,000 kronor. Äfven om pensionsafkortningen vid tidigare öfvergång till allmänt läroverk blir mindre, så torde det få anses sannolikt, att under sådana förhållanden lärare, som hade utsikter på andra håll, skulle afhålla sig ifrån att mottaga anställning vid enskilda läroverk; och sålunda skulle dessa i afseende på möjligheten att erhålla goda lärarkrafter komma i en väsentligen försämrad ställning. Öfverstyrelsens förslag kan därför anses som en lämplig utväg att förtaga de för de enskilda läroverken menliga följdena af den föreslagna pensionslagen.

I anledning af den mot öfverstyrelsens förslag framställda invändning, att detsamma innebär en afvikelse från hittills tillämpade regler för tjänstårsberäkning för erhållande af pension af staten, vill jag vidare anmärka, att den rätt till lönetursberäkning för tjänstgöring vid enskilda läroverk, som från och med höstterminen 1874 intill utgången af år 1904 förefunnits, väl måste anses hafva jämväl inneburit rätt att tillgodoräkna samma tjänstgöring för erhållande af pension af staten, och att följaktligen den nu ifrågasatta förmånen till för kort tid sedan faktiskt tillkommit lärare vid enskilda läroverk. Att denna rätt upphäfdes vid 1904 års lönereglering för lärarna vid de allmänna läroverken berodde på förhållanden, som ej inverka på den föreliggande frågan.

I fråga om den utsträckning, i hvilken den ifrågasatta rätten till pensionsberäkning för tjänstgöring vid enskildt läroverk bör medgifvas, har öfverstyrelsen föreslagit, att denna rätt skulle tillkomma dem, som befordras till ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken. Lika med

statskontoret anser jag, att ifrågavarande förmån bör tillerkännas jämväl lärarna vid folkskoleseminarierna och vid högre lärarinneseminariet, enär lärarna vid dessa tre slag af undervisningsantalter i afseende å utbildning, aflöningsvillkor, tjänstgöringens omfattning och i hufvudsak äfven tjänstgöringens art äro med hvarandra likställda.

I sitt utlåtande har öfverstyrelsen anfört, att den ifrågasatta rätten till pensionsberäkning icke skäligen torde kunna förvägras de ordinarie ämneslärarinnorna vid statens samskolor, af hvilka många, till en början troligen flertalet, före utnämningen skulle hafva ett större eller mindre antal tjänstår vid enskilda läroverk. Emellertid hafva dessa lärarinnor icke blifvit inbegripna vare sig i öfverstyrelsens eller statskontorets förslag. Då enligt min mening lärarinnorna komma att i större utsträckning än lärarna vara i behof af den ifrågasatta förmånen, särskildt under öfvergångsåren, innan läroverksreformen blir fullt genomförd, torde, såsom åtminstone öfverstyrelsen måste antagas hafva åsyftat, rätten till pensionsberäkning för tjänstgöring vid enskildt läroverk böra uttryckligen tillerkännas äfven de ordinarie ämneslärarinnorna vid statens samskolor. Men under sådana förhållanden böra ej heller de ordinarie ämneslärarinnorna vid folkskoleseminarierna och vid högre lärarinneseminariet, hvilka för öfrigt utgöra ett ringa fåtal, utslutas från denna förmån.

Öfverstyrelsens och statskontorets förslag synas mig kunna innebära, att medgifvandet af rätten till pensionsberäkning för tjänstgöring vid enskildt läroverk skulle hafva retroaktiv verkan allenast i fråga om tjänstgöring vid läroverk, som erhållit rätt att anställa studentexamen. Öfverstyrelsens nyss åberopade yttrande angående det rättvisa uti, att lärarinnorna i berörda hänseende likställas med lärarna, synes emellertid gifva vid handen, att öfverstyrelsen tänkt sig, att tjänstgöring äfven vid andra läroanstalter än de nämnda, fullgjord före innevarande tidpunkt, skulle kunna medföra den ifrågasatta förmånen. För min del anser jag, att, liksom man i det afseende, hvarom nu är fråga, icke för framtiden bör gifva de läroverk, som erhållit rätt att anställa studentexamen, någon särställning, så kan man svårigen göra det beträffande den gångna tiden. En sådan skillnad skulle särskildt innebära en obillighet gentemot de lärarinnor vid högre flickskolor, som under den närmaste framtiden väntas komma att öfvergå till statssamskolorna. För lärarna spelar denna fråga ingen väsentlig roll, emedan de, som haft full tjänstgöring vid enskilda skolor, antingen varit anställda vid läroverk, som erhållit rätt att anställa studentexamen, eller ock vid andra läroverk, som intill år 1905 åtnjutit förmånen af lönetursberäkning för lärarpersonalen.

I detta sammanhang vill jag erinra, att, under det öfverstyrelsens förslag endast afser lärare, som framdeles komma att befordras till ordinarie statstjänst, så har statskontoret i sitt förslag jämväl inbegripit lärare, som redan erhållit ordinarie anställning vid de nämnda läroverken. Jag biträder statskontorets förslag härutinnan, icke så mycket med hänsyn till lärarna, för hvilka denna fråga ej spelar någon större roll, alldenstund de kunna åberopa den rätt till lönetursberäkning för tjänstgöring vid enskildt läroverk, hvilken, såsom redan nämnts, varit medgifven från och dem höstterminen 1874 intill utgången af år 1904, som fastmer med hänsyn till lärarinnorna. Före nästkommande hösttermin torde nämligen åtskilliga ordinarie lärarinnor vid statssamskolorna komma att utnämnas. Om dessa utnämningar äga rum, innan Kungl. Maj:ts kungörelse i det nu föreliggande ärendet utkommit, skulle dessa lärarinnor, vid bifall till öfverstyrelsens förslag uti denna punkt, komma i en sämre ställning än de lärarinnor, som utnämnas efteråt.

Beträffande vidare den frågan, hvilka läroverk som borde komma i åtnjutande af rätten till pensionsberäkning för lärarpersonalen, hafva såväl öfverstyrelsen som statskontoret föreslagit, att sådan förmån skall tillkomma läroverk, som erhållit rätt att anställa studentexamen eller real-skolexamen, eller som eljest på därom gjord ansökning af Kungl. Maj:t förklarats i det afseende, hvarom nu är fråga, med sådant läroverk likställt. För min del anser jag lämpligt att skilja på examensrätten och rätten till pensionsberäkning för lärarpersonalen, då det ej är otänkbart, att fall kunna förekomma, då den förra förmånen ej bör medföra den senare.

Myndigheternas förslag, att lärare ej får i och för pensionsberäkning tillgodoräkna sig mer än 10 år af sin tjänstgöring vid enskildt läroverk, anser jag riktigt.

Hvad härefter angår frågan om de villkor i afseende på kompetens samt tjänstgöringens omfattning och art, som böra föreskrivas för åtnjutande af den ifrågasatta rätten till pensionsberäkning, så hafva öfverstyrelsen och statskontoret i detta afseende föreslagit, att nämnda rätt endast skulle få åtnjutas för tjänstgöring efter vunnen behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid de allmänna läroverken. För sådan behörighet erfordras enligt gällande bestämmelser dels akademisk examen dels profår dels ock två års tjänstgöring vid allmänt eller under öfverstyrelsens inseende ställt läroverk. Att uppställa jämväl denna sista behörighetsgrund såsom villkor för den ifrågasatta pensionsrätten anser jag icke vara lämpligt. De extra ordinarie lärarna vid de allmänna läroverken få räkna sina två första tjänstår som pensionsår, och i detta fall synes mig ej förefinnas anledning

att göra åtskillnad mellan tjänstgöring vid enskildt läroverk och tjänstgöring såsom extra ordinarie lärare vid allmänt läroverk.

Mot hvad myndigheterna föreslagit som villkor i afseende på tjänstgöringens omfattning har jag ingenting att erinra. Däremot anser jag skäl ej föreligga för den afvikelse från öfverstyrelsens förslag, som statskontoret gjort, då det ansett, att lärare, som bestridit tjänstgöring väsentligen lika med adjunkts, ej skulle få åtnjuta rätt till pensionsberäkning för denna tjänstgöring, därest han utnämnts eller utnämnes till tjänst af högre grad. Detta förslag torde strida mot eljest tillämpade regler för pensionsberäkning och emot den likställighet mellan tjänstgöring vid enskildt läroverk och extra ordinarie lärares tjänstgöring vid allmänt läroverk, från hvilken man vid bedömande af den föreliggande frågan har att utgå.

I afseende å pröfningen af ansökningar om den rätt till pensionsberäkning, hvarom här är fråga, har statskontoret uttalat, att med sådan pröfning bör anstå, tills frågan om vederbörande lärares pensionering föreligger. Jag är af samma mening i fråga om tjänstgöring vid enskildt läroverk efter ingången af år 1908. Från denna tidpunkt bör det på grund af Kungl. Maj:ts beslut vara klart, hvilka skolor som åtnjuta förmånen af pensionsberäkning för lärarpersonalen. Det blir då ingen svårighet för Kungl. Maj:t att framdeles med ledning af företedda tjänstgöringsbetyg pröfva, huruvida en lärares tjänstgöring vid enskildt läroverk varit sådan, att den bör medföra rätt till pensionsberäkning. Och den enskilde läraren bör på grund af de i detta afseende utfärdade bestämmelser med hög grad af visshet kunna beräkna, huru många tjänstår han kommer att få räkna vid afskedstagandet. Annorlunda ställer det sig i fråga om tjänstgöring före år 1908. I fall ansökningar om rätt till pensionsberäkning för sådan tjänstgöring skulle pröfvas först då frågan om vederbörandes pensionering förelåge, så skulle det helt visst komma att inträffa, att Kungl. Maj:t framdeles finge att afgöra, huruvida ett läroverk 30 å 35 år tillbaka i tiden hade den utveckling, att tjänstgöring därstädes borde medföra rätt till pensionsberäkning; och den enskilde läraren skulle under en stor, kanske den största delen af sin tjänstetid gå i ovisshet om, huru det komme att ställa sig med hans pensionsförhållanden. Saken synes ej kunna afhjälpas därigenom, att de enskilda skolorna medgäfvos retroaktivt verkande rätt till pensionsberäkning för sin lärarpersonal, ty något egentligt intresse af att utverka en sådan rätt hafva skolorna icke, och sålunda skulle lärarnas pensionsförhållanden i viss mån vara beroende af vederbörande skolstyrelsers villighet att ingå med sådana ansökningar. Frågan torde enligt min mening lämpligast lösas på det sätt, att lärare, som vunnit befordran till ordinarie ämneslärartjänster vid de ifrågavarande

statsläroverken, och som i och för rätt till statspension vilja åberopa tjänstgöring vid enskildt läroverk före ingången af år 1908, få omedelbart ingå med ansökning härom. Det ligger i lärarnas eget intresse att i detta fall snarast möjligt få besked. Varder förevarande förslag af Riksdagen godkänt, torde det blifva lämpligt att i den kungörelse, som framdeles kommer att utfärdas i ämnet, föreskrifva viss tid, inom hvilken dylik ansökning skall göras, bestämd olika i fråga om lärare, som redan erhållit ordinarie tjänst, och för lärare, som sedermera utnämnas till sådan tjänst.

Hvad slutligen beträffar den ökade utgift för staten, som skulle orsakas af det ifrågasatta förslaget genomförande, så torde denna icke kunna på förhand beräknas. Med hänsyn till de i öfverstyrelsens utlåtande lämnade uppgifter läser det emellertid kunna antagas, att denna utgift icke skall stiga till något större belopp.

Under åberopande af hvad jag i ärendet anført får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva,

att ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium och högre lärarinneseminariet må för rätt till pension tillgodoräkna sig intill tio år af den tid, han eller hon, efter fullgörandet af de för behörighet till sådan tjänst erforderliga prof, vid enskildt läroverk med nit och skicklighet bestridt tjänstgöring, till omfattningen motsvarande, i fråga om lärare, den tjänstgöring, som åligger rektor eller ämneslärare vid allmänt läroverk, och, i fråga om lärarinna, den tjänstgöring, som åligger första lärarinna eller ämneslärarinna vid statens samskolor, under förutsättning:

dels beträffande tjänstgöring efter ingången af år 1908: att Kungl. Maj:t på ansökning af vederbörande skolföreståndare eller skolstyrelse medgifvit lärarpersonalen vid det läroverk, där tjänstgöringen fullgjorts, sådan rätt att räkna tjänstår för erhållande af pension;

dels ock beträffande tjänstgöring före ingången af år 1908: att Kungl. Maj:t på ansökning af vederbörande lärare eller lärarinna finner sådan rätt att räkna tjänstår för erhållande af pension böra medgifvas sökanden.»

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle nådig proposition af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

H. Boman.
